

نیازهای مطالعاتی دانش آموزان دوره متوسطه کشور درباره کتاب‌های غیردرسی*

دکتر حسن پاشا شریفی^۱

دکتر ابوالقاسم اکبری^۲

چکیده

هدف از پژوهش حاضر، بررسی نیازهای دانش آموزان دبیرستانی به کتاب‌های غیر درسی در سال ۸۵ - ۱۳۸۴ است. این طرح با گردآوری و تجزیه و تحلیل اطلاعات کمی و کیفی، نظر دانش آموزان و زمینه‌های مطالعات غیر درسی آنان را بر اساس علائق و نوع کتاب‌هایی که مطالعه کرده‌اند، مورد بررسی قرار می‌دهد.

گروه نمونه این پژوهش ۶۰۶۸ دانش آموز دوره متوسطه هستند که با روش نمونه‌گیری خوشه‌ای انتخاب شده‌اند.

نتایج تحقیق نشان داد:

۱- درصد دانش آموزانی که در طول یک سال تحصیلی کتاب‌های غیردرسی را مطالعه می‌کنند، کمتر از درصد دانش آموزانی است که کتاب‌های غیردرسی را مطالعه نکرده‌اند.

۲- بالاترین زمینه اولویت مطالعاتی دانش آموزان، روابط دختر و پسر و پائین‌ترین اولویت آنان به مسائل اقتصادی مربوط می‌شود.

۳- به جز زمینه‌های اطلاعات دینی، مسائل فناوری، اطلاعات تاریخی و اطلاعات شغلی، در بقیه زمینه‌ها میان نیازهای دانش آموزان دختر در پایه‌های مختلف، تفاوت معنادار وجود دارد.

تاریخ تصویب: ۸۷/۱۲/۱۴

تاریخ آغاز بررسی: ۸۷/۱۱/۲۹

* تاریخ دریافت: ۸۷/۸/۱

۱- عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی، واحد رودهن

۲- مدرس دانشگاه شهید رجایی (پست الکترونیکی: rt_Akbari@yahoo.com)

۴- به جز زمینه‌های سلامت و بهداشت جسمانی و مسائل اجتماعی، در بقیه زمینه‌ها میان نیاز دانش‌آموزان پسر در پایه‌های مختلف، تفاوت معنادار وجود دارد.
کلید واژه‌ها: نیاز، مطالعه غیردرسی، علاقه، دانش‌آموز

مقدمه

انسان در هر دوره از زندگی، نیازمندی‌های خاصی دارد. در دوره کودکی، نیازمندی‌های انسان بیشتر نیازمندی‌های اولیه است. این نیازمندی‌ها، نیاز به غذا، آب، محبت، امنیت و داشتن حس ارزشمندی را شامل می‌شود. البته در دوره‌های بعدی، یعنی دوره نوجوانی و جوانی نیز، چنین نیازهایی وجود دارند، اما برخی نیازمندی‌های دیگر اولویت می‌یابند.

البته به موازات فرآیند رشد در ابعاد گوناگون شخصیت انسان، نیازهای متعالی جلوه‌گر می‌شود و آثار و نشانه‌های آن در جنبه‌های بدنی، ذهنی، عاطفی و اجتماعی نمودار می‌شود؛ از جمله نمونه‌های این نیازها، عدالت خواهی، خوبی، زیبایی، نظم و وحدت هستند.

نیازهای اولیه کمبودهای جسمی و روحی را جبران می‌کنند، اما نیازهای متعالی موجب رشد و تکامل روحی انسان می‌شوند. نیازهای متعالی به اندازه نیازهای اولیه غریزی و فطری هستند و اگر به آنها پاسخ داده نشود، انسان بیمار خواهد شد. برخی عوارض این بیماری، احساس بیگانگی، عذاب، بی تفاوتی و عیب جویی است (شاملو ۱۳۸۲).

علاوه بر نیازهای اولیه و نیازهای متعالی، نیازهای دیگری نیز وجود دارند که زیستی نیستند، اما رفتار را بر می‌انگیزند؛ این نیازها را اکتسابی یا اجتماعی می‌نامند، زیرا بر اثر کنش متقابل با محیط و هم زیستی آموخته می‌شوند. میل به پیشرفت و مطالعه کتاب از نمونه‌های این نیاز به شمار می‌آیند.

پژوهش حاضر، نیازهای مربوط به مطالعه کتاب‌های غیردرسی در دانش‌آموزان دبیرستانی و اینکه دانش‌آموزان این دوره تحصیلی برای مطالعه کتاب‌های غیر درسی چه نیازهایی دارند را مورد بررسی قرار می‌دهد؛ زیرا نیاز در گروه‌های سنی گوناگون متفاوت است. طبق پژوهشی که در وزارت ارشاد اسلامی^۱ انجام شده، میزان مطالعه کتاب‌های غیردرسی در گروه سنی ۱۹-۱۴ سال بیشتر از گروه‌های سنی دیگر است. بر این اساس می‌توان گفت، مطالعه کتاب‌های غیر درسی در گروه سنی دانش‌آموزان دوره متوسطه نسبت به گروه‌های سنی دیگر،

اولویت خاصی دارد.

نقش زیربنایی شناخت دقیق نیازهای آموزشی دانش‌آموزان در زمینه انواع کتاب‌ها، برای بالا بردن بینش علمی و افزایش دانش و مهارت آنان، ضرورت انجام دادن این پژوهش را نشان می‌دهد. بنابراین پژوهش حاضر در راستای پاسخ به این پرسش است که دانش‌آموزان دوره متوسطه به چه نوع کتاب‌های غیردرسی و در کدامیک از زمینه‌ها بیشتر نیاز دارند، تا برنامه‌ریزان آموزشی بتوانند بر اساس آن، با اهداف، برنامه‌ها و محتوای مطالب آموزشی، بدان نیازها پاسخ گویند.

مطالعه در نظام آموزشی برنامه‌ریزی شده، تنها به کتاب‌های درسی محدود است. دانش‌آموز در چنین موقعیت‌هایی می‌کوشد از روش‌های مکانیکی که بر حافظه اتکا دارند، استفاده کند تا بتواند به پرسش‌های امتحان پاسخ دهد. بر این اساس به مطالعه‌های فراتر از کتاب‌های درسی، کمتر توجه می‌کند. فرایند چنین مطالعاتی بیشتر بر حفظ طوطی‌واری تکیه دارد که از نظر یادگیری چندان ارزشمند نیست. در مقابل، باید به جای روش‌های متکی بر حافظه، از روش‌های مبتنی بر تجزیه و تحلیل استفاده شود و ملاک ارزشیابی پیشرفت‌های فردی دانش‌آموزان باشد. این شیوه به دانش‌آموز - محوری تمایل دارد. روند چنین عملی در مراحل گوناگون رشد به صورت خودجوش جزء عادات مفید افراد شده، موجب گسترش فرهنگ مطالعه در اجتماع می‌شود تا دیگر افراد، مطالعه را نوعی اتلاف وقت به شمار نیاورند؛ زیرا اکنون در جامعه ما احساس نیاز به مطالعه وجود ندارد و ممکن است این امر از نقص نظام آموزشی ناشی شده باشد.

کاردان (۱۳۷۵) در این رابطه می‌پرسد: آیا افراد را در دوران تحصیل به خواندن کتاب عادت داده‌ایم؟ و احمدی (۱۳۷۵) می‌گوید: نظام آموزشی کشور در گسترش سطح فرهنگ جامعه مؤثر است. سوارتز^۱ و هندریکس^۲ (۲۰۰۲) اظهار می‌دارند: تا هنگامی که هنر مطالعه مورد توجه قرار نگیرد، سطح آموزش و پرورش به حد مطلوب نخواهد رسید. همچنین صبایی (۱۳۸۱) در پژوهش خود گزارش می‌دهد عوامل فرهنگی به میزان زیاد در تقویت انگیزه دانش‌آموزان دوره متوسطه به مطالعه کتب غیر درسی مؤثر است. کروی^۳ (۲۰۰۲) نیز تأثیر گفتگو با دانش‌آموزان را در مورد انتخاب کتاب، چنین مطرح می‌کند: دانش‌آموزان برای مطالعه خود باید بر مبنای علاقه

1- Swartz

2- Hendricks

3- Croy

اصیل خود کتاب انتخاب کنند نه برای به دست آوردن جوایز بیرونی.

کوش^۱ و وات کینز^۲ (۱۹۹۶) در پژوهش خود جنسیت را در مطالعه مؤثر دانسته‌اند. آنها اظهار داشته‌اند دختران نسبت به پسران تمایل مثبت و قابل ملاحظه‌تری در ارتباط با مطالعه متون غیر درسی دارند، زیرا دختران بر اساس برنامه اول و دوم طرح (زمینه‌یابی نگرش خواندن در ابتدایی) ERAS^۳ نجات بیشتری در تمایل به خواندن از خود نشان دادند.

بلیر و سنفورد^۴ (۲۰۰۲) به‌طور خلاصه پنج دلیل را در خواندن و نوشتن پسران ارائه کرده‌اند؛ علاقه شخصی، عمل، موفقیت، سرگرمی و هدفمندی؛ همچنین پسران تکالیف مدرسه را در صورتی می‌پذیرند که برای آنها مناسب باشد.

راس و چلتون^۵ (۲۰۰۱) به بررسی خوانندگان علاقه‌مند پرداختند. این بررسی پنج جنبه مورد ملاحظه‌ای را که خوانندگان در انتخاب کتاب به کار می‌برند، آشکار می‌کند؛ مانند نوع تجربه‌ای که برای خواندن مورد نظر است، منابع مورد استفاده برای پیدا کردن کتاب، عناصر کتاب، سرنخ‌هایی درباره خود و میزان زمان و هزینه مالی برای دسترسی به کتاب.

پژوهش‌هایی در مورد تأثیر تماشای تلویزیون بر مطالعه غیردرسی دانش‌آموزان نیز صورت گرفته است. رازل^۶ (۲۰۰۱) در پژوهش خود به این نتیجه رسید که رابطه میان تماشای تلویزیون با پیشرفت علمی به سن دانش‌آموز بستگی دارد. او اظهار می‌دارد ارتباط میان تماشای تلویزیون با پیشرفت علمی برای نوجوانان ۱۰-۱۷ سال بسیار منفی است. از طرف دیگر میلک^۷ (۱۹۹۴) درباره تأثیر تلویزیون بر پیشرفت شناختی دانش‌آموزان آمریکا به این نتیجه رسید که بچه‌ها می‌توانند از تلویزیون استفاده کنند، به شرط آنکه زمان تماشا را محدود کنند. اما گالداس و بانکستون^۸ (۱۹۹۹) گزارش کرده‌اند مشاهده تلویزیون بر عملکرد دانش‌آموزان در مدرسه تأثیر منفی دارد، زیرا می‌توان این زمان را برای خواندن و دیگر فعالیت‌های سودمند صرف کرد.

- 1- Kush
- 2- Watkins
- 3- Elementary Reading Attitude Survey
- 4- Blair & Sanford
- 5- Ross & Chelton
- 6- Razel
- 7- Mielke
- 8- Galdas & Bankston

دانش‌آموزان نوجوان هر چه به پایان دوره متوسطه نزدیک می‌شوند، بیشتر با مشکلات دوره گذار روبه‌رو می‌شوند. در این رابطه آموندسون^۱، بورگن^۲ و تنج^۳ (۱۹۹۵) در پژوهشی به این نتیجه رسیدند که دانش‌آموزان در دوره گذار با چالش‌هایی در زمینه افسردگی و عزت نفس و نگرانی‌هایی در مورد پول و فقدان حمایت خانوادگی روبه‌رو می‌شوند. بنابراین در جمع‌بندی کلی می‌توان گفت: محتوای کتاب‌های ادبی، دینی، اجتماعی، بهداشتی، تاریخی، علمی و در نهایت فهرستی از ادبیات گذار، با نیازهای نوجوانان و جوانان ارتباط مهمی دارند.

خانواده، مدرسه و کتابخانه‌های عمومی سه پایگاهی هستند که در ایجاد عادت صحیح مطالعه دانش‌آموز نقش دارند. هر سه گروه دانش‌آموزان قوی، متوسط و ضعیف دارند تا با روش‌های صحیح مطالعه آشنا شوند. دانش‌آموزانی که بیش از حد، از تلویزیون و بازی‌های رایانه‌ای استفاده می‌کنند، عملکرد ضعیفی در مدرسه دارند. همه رسانه‌ها از قبیل کتاب، روزنامه، مجلات صوتی و تصویری، رادیو و تلویزیون با هماهنگی کامل می‌توانند در روند فرهنگ سازی مطالعه در میان نوجوانان مؤثر باشند.

بیشتر تحقیقات نشان می‌دهد میان میزان مطالعه دانش‌آموزان با پیشرفت تحصیلی آنان، رابطه وجود دارد. نتایج حاصل از تحقیقات، همچنین نشان داد الگوی خواندن در منزل و مدرسه رابطه مهمی با رفتار خواندن دانش‌آموزان دارد. در پایان مشخص شد حوزه محتوایی سواد و فعالیت شناختی و اجتماعی، مستلزم توانایی خواندن و نوشتن شکل‌های چندگانه قابل چاپ در زمینه‌های درسی، رمان، مجله و مطالب موجود در اینترنت است.

روش تحقیق

هدف تحقیق حاضر، بررسی نیازهای دانش‌آموزان به کتاب‌های غیردرسی در دوره متوسطه است. بر این اساس با گردآوری و تجزیه و تحلیل اطلاعات کمی و کیفی درباره کتاب‌های غیردرسی، نیازهای مطالعاتی دانش‌آموزان دوره متوسطه مورد بررسی قرار گرفت.

این تحقیق از نوع زمینه‌یابی یا پیمایشی^۴ است که به روش کمی و در برخی مراحل به روش کیفی

- 1- Amundson
- 2- Borgen
- 3- Tench
- 4- Survey

انجام شده است. جامعه آماری پژوهش را دانش‌آموزان دوره متوسطه در سال تحصیلی ۱۳۸۴-۸۵ تشکیل داده‌اند.

نمونه‌گیری این پژوهش برای انتخاب افراد گروه نمونه با روش تصادفی خوشه‌ای، مبتنی بر انتخاب چند مرحله است؛ ابتدا استان‌های کشور بر حسب فرهنگ مشترک به ۶ دسته تقسیم شدند. این استان‌ها عبارتند از: اصفهان، بوشهر، زنجان، سیستان و بلوچستان، کردستان و گیلان.

سپس طبقه‌ای از هر دسته یک استان، به روش تصادفی انتخاب شد؛ در مرحله دوم از هر استان دو شهر شامل مرکز استان به عنوان شهر برخوردار و یک شهر دیگر به عنوان نیمه برخوردار به طور تصادفی انتخاب شدند. در مرحله سوم از هر شهر یا منطقه آموزشی ۸ مدرسه (پیش‌دانشگاهی، نظری، کار و دانش و فنی و حرفه‌ای) در دو جنس انتخاب شدند و سپس از هر مدرسه، از میان پایه‌های مختلف تحصیلی، از فهرست ثبت نام شدگان ۱۲ نفر به طور تصادفی انتخاب کردیم.

دانش آموز × پایه × مدرسه × شهرستان × استان

$$۶ \times ۲ \times ۸ \times ۴ \times ۱۲ = ۴۶۰۸$$

بدین ترتیب ۴۶۰۸ دانش‌آموز که به طور تصادفی انتخاب شده بودند، به پرسشنامه دانش‌آموزی پاسخ دادند. همچنین با ۱۰ درصد از این دانش‌آموزان (۴۶۰ نفر) مصاحبه شد.

علاوه بر این ۶ استان، شهر تهران نیز در نمونه قرار گرفت. بدین ترتیب ۷ استان مورد بررسی قرار گرفتند.

شهر تهران به ۵ منطقه شمالی، جنوبی، غربی، شرقی و مرکزی تقسیم شد و از هر بخش به طور تصادفی یک منطقه را انتخاب کردیم. با مراجعه به مناطق انتخابی، ضمن تهیه فهرستی از دبیرستان‌های شاخه فنی و حرفه‌ای، کار و دانش، دبیرستان‌های نظری و پیش‌دانشگاهی ۴۰ مدرسه (۲۰ مدرسه دخترانه و ۲۰ مدرسه پسرانه) به روش تصادفی انتخاب شدند.

دانش آموز × پایه × مدرسه × منطقه

$$۵ \times ۸ \times ۴ \times ۱۰ = ۱۶۰۰$$

بدین ترتیب تعداد ۱۶۰۰ نفر از دانش‌آموزان شهر تهران، پرسشنامه دانش‌آموزی را تکمیل کردند و با ۱۰ درصد از آنان (۱۶۰ نفر) مصاحبه شد.

تمام نمونه‌هایی که در این پژوهش به دست آمد، بر اساس پاسخ‌های $۶۲۰۸ = ۱۶۰۰ + ۴۶۰۸$ نفر بود، اما در عمل ۶۰۶۸ پرسشنامه بدون نقص پاسخ داده شدند و مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند. همچنین با ۶۲۰ نفر (۴۶۰+۱۶۰) از دانش‌آموزان مصاحبه شد.

ابزارها

هفت ابزار محقق‌ساخته برای جمع‌آوری اطلاعات و داده‌های این پژوهش مورداستفاده قرار گرفته است. برای تحلیل داده‌های گردآوری شده‌ای که به موضوع این مقاله مربوط می‌شود، از دو ابزار، یکی پرسشنامه دانش‌آموزان و دیگری فرم مصاحبه دانش‌آموزان استفاده شد.

دستیاران آموزش‌دیده و مجری که همگی کارشناسان مسئول تحقیقات استان بودند و در رشته روان‌شناسی یا علوم تربیتی کارشناسی داشتند، مصاحبه را انجام دادند. مصاحبه‌کننده از دانش‌آموزان می‌پرسید: «آیا شما معمولاً کتاب‌های غیردرسی را مطالعه می‌کنید؟» در صورت پاسخ مثبت، مصاحبه‌کننده سؤال می‌کرد: «بیشتر علاقه دارید چه نوع کتاب‌هایی را بخوانید؟»

مصاحبه‌گر ضمن ثبت پاسخ آزمودنی‌ها از آنان می‌خواست میزان علاقه خود را به هر یک از زمینه‌هایی که اظهار داشته بودند، با مقیاس پنج درجه‌ای، درجه‌بندی کنند. در مواردی که پاسخ دانش‌آموز منفی بود، علت علاقه نداشتن او به مطالعه کتاب‌های غیردرسی را می‌پرسید و ثبت می‌کرد؛ در نهایت تجزیه و تحلیل آماری که از مصاحبه به دست آمد، به صورت توصیفی و درصد فراوانی پاسخ‌ها انجام شد.

بررسی روایی و اعتبار

روایی محتوایی ابزارها، بر اساس نظر کارشناسی روان‌شناسان، متخصصان تعلیم و تربیت، جامعه‌شناسان و اساتید روش تحقیق و سنجش و اندازه‌گیری به دست آمد؛ در مورد پایایی پرسشنامه دانش‌آموزان می‌توان گفت چون موضوع پرسشنامه، سازه واحدی را اندازه‌گیری نمی‌کند، و به سنجش علاقه دانش‌آموزان به مطالعه حوزه‌ها و رشته‌های گوناگون از موارد و مطالب خواندنی معطوف است، بنابراین همسانی درونی این ابزارها را نمی‌توان ملاک پایایی تلقی کرد. به همین دلیل ثبات و پایایی (آزمودنی‌ها) دانش‌آموزان در دو بار آزمایش، از طریق بازآزمایی به‌عنوان ملاک اعتبار و پایایی در نظر گرفته شده است.

دانش‌آموزان در یک گروه نمونه ۳۰ نفری از جامعه دانش‌آموزی به روش تصادفی انتخاب شدند و در دو نوبت به فاصله ۱۵ روز همخوانی پاسخ‌های آنان در مورد دو بار آزمایش، ملاک محاسبات قرار گرفت. اجرای آزمون نسبت نشان داد در همه موارد پاسخ‌های همسان در دو نوبت اجرا، به گونه معناداری بالاتر از پاسخ‌های ناهمسان است. این امر پایایی و اعتبار ابزار مورد نظر تحقیق را نشان می‌دهد. در قسمت چ پرسشنامه دانش‌آموزی، مطالب مورد علاقه دانش‌آموزان بر حسب زمینه‌های مورد مطالعه طبقه‌بندی شده (رتبه‌ای)، در مورد ۳۰ نفر از دانش‌آموزان، در دو نوبت به فاصله ۱۵ روز اجرا شد؛ سپس ضریب همبستگی رتبه‌ای اسپیرمن میان رتبه‌های دو نوبت، مورد محاسبه قرار گرفت که ضریب آن $0/76$ به دست آمد. این امر یکی دیگر از شواهد مربوط به پایایی و اعتبار ابزار به شمار می‌آید.

روش اجرای ابزارهای پژوهشی

ابزارهای تحقیق پس از تهیه، مطابق تقویم زمانی که از قبل تهیه شده بود، برای اجرا به رابطان آموزش داده شد. آنان در این جلسات با شیوه اجرای ابزارهای دانش‌آموزی (پرسشنامه و مصاحبه) آشنا شدند.

رابطان پس از شرکت در کلاس توجیهی و دریافت دستورالعمل اجرای ابزارها، به استان خود بازگشتند و برای همکاران خود کلاس توجیهی و آموزشی تشکیل دادند تا شیوه تکمیل ابزارها را به آنان آموزش دهند. سپس پرسشنامه‌ها و فرم‌های مصاحبه برای اجرا در اختیار آنان قرار گرفت.

نتایج

پاسخگویی به پرسش‌های پژوهشی، به ترتیب زیر صورت گرفت:

سوال پژوهشی ۱: زمینه‌های مورد نیاز دانش‌آموزان در ارتباط با مطالعه کتاب‌های غیردرسی کدامند؟

زمینه‌هایی که از مهر ۱۳۸۴ به مدت یک سال مورد مطالعه غیردرسی دانش‌آموزان قرار گرفته بود، مبنای تنظیم جدول شماره ۱ قرار گرفت.

جدول ۱. توزیع زمینه‌هایی که از مهر ۱۳۸۴ مورد مطالعه غیردرسی دانش‌آموزان قرار گرفته است

N = ۶۰۶۸

ردیف	زمینه	بلی		خیر	
		تعداد	درصد	تعداد	درصد
۱	سلامت و بهداشت جسمانی	۲۲۲۳	۰/۳۷	۳۸۴۵	۰/۶۳
۲	اطلاعات دینی و مذهبی	۲۸۶۲	۰/۴۷	۳۲۰۶	۰/۵۳
۳	اطلاعات علمی	۲۸۳۶	۰/۴۷	۳۲۳۲	۰/۵۳
۴	مسائل اجتماعی	۱۵۹۶	۰/۲۶	۴۴۷۲	۰/۷۴
۵	اطلاعات فرهنگی	۱۲۸۱	۰/۲۱	۴۷۸۷	۰/۷۹
۶	مسائل اقتصادی	۹۵۵	۰/۱۶	۵۱۱۳	۰/۸۴
۷	گذراندن اوقات فراغت	۲۵۶۷	۰/۴۲	۳۵۰۱	۰/۵۸
۸	مسائل سیاسی	۱۱۱۳	۰/۱۸	۴۹۵۵	۰/۸۲
۹	داستان‌های پلیسی و ماجراجویی	۲۷۶۳	۰/۴۶	۳۳۰۵	۰/۵۴
۱۰	بهداشت روانی	۱۶۷۲	۰/۲۸	۴۳۹۶	۰/۷۲
۱۱	رمان و داستان‌های عشقی	۳۲۵۱	۰/۵۴	۲۸۱۷	۰/۴۶
۱۲	مسائل تکنولوژی یا فناوری	۱۶۴۲	۰/۲۷	۴۴۲۶	۰/۷۳
۱۳	اطلاعات تاریخی	۱۸۰۴	۰/۳۰	۴۲۶۴	۰/۷۰
۱۴	اطلاعات شغلی	۲۷۹۹	۰/۴۶	۳۲۶۹	۰/۵۴
۱۵	مسائل هنری	۱۸۶۴	۰/۳۱	۴۲۰۴	۰/۶۹
۱۶	مسائل بین‌المللی	۱۰۰۵	۰/۱۷	۵۰۶۳	۰/۸۳
۱۷	روابط دختر و پسر و مسائل ازدواج	۳۶۳۹	۰/۶۰	۲۴۲۹	۰/۴۰
۱۸	روابط خانوادگی	۲۶۷۵	۰/۴۴	۳۳۹۳	۰/۵۶
۱۹	انواع بازی‌های فکری و سرگرمی‌ها	۲۷۱۹	۰/۴۵	۳۳۴۶	۰/۵۵

درصد بیشتر در گزینه بلی نشان می‌دهد نسبت مطالعه‌کنندگان در آن زمینه بالاتر است. بررسی محتوایی جدول شماره ۱ بیان می‌کند زمینه‌هایی که بیش از ۵۰ درصد دانش‌آموزان آن را مطالعه کرده‌اند روابط دختر و پسر و مسائل ازدواج (۶۰ درصد) و رمان و داستان‌های عشقی (۵۴ درصد) است و کمترین درصد به زمینه‌های اقتصادی (۱۶ درصد) و مسائل بین‌المللی (۱۷ درصد) مربوط است. آزمون دو جمله‌ای در همه موارد نشان داد بیش از ۵۰ درصد دانش‌آموزان گروه نمونه، زمینه‌های مذکور را مطالعه کرده‌اند.

سؤال پژوهشی ۲: اولویت زمینه‌های مطالعاتی دانش‌آموزان در ارتباط با مطالعات کتاب‌های غیردرسی چگونه است؟

برای پاسخ به این سؤال سعی شد نیازهای ابراز شده دانش‌آموزان به پرسش پژوهشی اول که نتیجه آن در جدول شماره ۱ ارائه شده است، از روی درصدها اولویت‌بندی شوند. این اولویت‌ها در جدول شماره ۲ تنظیم شده است.

جدول شماره ۲. اولویت‌بندی زمینه‌هایی که دانش‌آموزان در طول یک سال تحصیلی مطالعه کرده‌اند

اولویت	درصد مطالعه دانش‌آموزان	تعداد	زمینه‌ها	ردیف
۱	۸/۸۲	۳۶۳۹	روابط دختر و پسر و مسائل ازدواج	۱
۲	۷/۸۸	۳۲۵۱	رمان و داستان‌های عشقی	۲
۳	۶/۹۴	۲۸۶۲	اطلاعات دینی و مذهبی	۳
۴	۶/۸۷	۲۸۳۶	اطلاعات علمی	۴
۵	۶/۷۸	۲۷۹۹	اطلاعات شغلی	۵
۶	۶/۷۰	۲۷۶۳	داستان‌های پلیسی و ماجراجویی	۶
۷	۶/۵۹	۲۷۱۹	انواع بازی‌های فکری و سرگرمی‌ها	۷
۸	۶/۴۸	۲۶۷۵	روابط خانوادگی	۸
۹	۶/۲۲	۲۵۶۷	گذراندن اوقات فراغت	۹
۱۰	۵/۳۹	۲۲۲۳	سلامت و بهداشت جسمانی	۱۰
۱۱	۴/۵۲	۱۸۶۴	مسائل هنری	۱۱
۱۲	۴/۳۸	۱۸۰۶	اطلاعات تاریخی	۱۲
۱۳	۴/۰۵	۱۶۷۲	بهداشت روانی	۱۳
۱۴	۳/۹۸	۱۶۴۲	مسائل تکنولوژی یا فناوری	۱۴
۱۵	۳/۸۷	۱۵۹۶	مسائل اجتماعی	۱۵
۱۶	۳/۱۰	۱۲۸۱	اطلاعات فرهنگی	۱۶
۱۷	۲/۷۰	۱۱۱۳	مسائل سیاسی	۱۷
۱۸	۲/۴۴	۱۰۰۵	مسائل بین‌المللی	۱۸
۱۹	۲/۳۱	۹۵۵	مسائل اقتصادی	۱۹
	۱۰۰	۴۱۲۶۸	جمع	

بالاترین اولویتی که دانش‌آموزان در طول یک سال تحصیلی مطالعه کرده‌اند، در زمینه روابط دختر و پسر (۸/۸۲ درصد) و پایین‌ترین اولویت آنان در زمینه مسائل اقتصادی (۲/۳۱ درصد) بوده است؛ اولویت بقیه زمینه‌ها میان این دو زمینه قرار دارد.

سؤال پژوهش ۳: میان دانش‌آموزان دبیرستانی با پایه‌های مختلف از نظر نیاز به مطالعه کتاب‌های غیر درسی چه تفاوت‌هایی وجود دارد؟

برای پاسخ به این پرسش، میزان علاقه دانش‌آموزان به مطالعه کتاب‌های غیر درسی با آزمون مجذور خی مورد بررسی قرار گرفت که نتایج آن در جدول شماره ۳ تنظیم شده است.

جدول شماره ۳. توزیع زمینه‌های غیر درسی مطالعه شده در طول یک سال تحصیلی دانش‌آموزان در پایه‌های مختلف

N= ۲۵۴۸ پسر

N= ۲۸۰۹ دختر

P	df	خی دو	اول		دوم		سوم		پیش دانشگاهی		زمینه‌ها	ردیف
			درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد		
۰/۰۱	۳	۸/۲۳	۳۱/۸	۱۴۳	۳۹/۸	۳۴۶	۳۷/۳	۴۰۰	۳۷/۶	۱۵۷	دختر	۱
-	۳	۰/۵۸	۳۴/۲	۱۴۹	۳۵/۶	۳۰۳	۳۶/۲	۳۰۲	۳۶/۲	۱۵۴	پسر	
-	۳	۲/۹۰	۴۶	۲۰۷	۴۳/۸	۳۸۱	۴۶/۹	۵۰۳	۴۸/۳	۲۰۲	دختر	۲
۰/۰۱	۳	۹/۳۷	۵۵	۲۴۰	۴۹/۵	۴۲۲	۴۸/۳	۴۰۳	۴۴/۹	۱۹۱	پسر	
۰/۰۰۱	۳	۳۱/۶۵	۴۳/۱	۱۹۴	۴۶/۱	۴۰۱	۴۱/۶	۴۴۶	۵۷/۴	۲۴۰	دختر	۳
۰/۰۰۱	۳	۳۷/۳۴	۴۲/۷	۱۸۶	۵۱/۸	۴۴۱	۴۶/۲	۳۸۶	۶۱/۴	۲۶۱	پسر	
۰/۰۰۱	۳	۱۹/۰۵	۲۰/۴	۹۲	۳۰/۱	۲۶۲	۳۱/۱	۳۳۳	۳۰/۱	۱۲۶	دختر	۴
-	۳	۳/۲۶	۲۴/۱	۱۰۵	۲۲/۵	۱۹۲	۲۵/۹	۲۱۶	۲۶/۱	۱۱۱	پسر	
۰/۰۰۱	۳	۱۳/۸۸	۱۵/۶	۷۰	۲۱/۶	۱۸۸	۲۰/۳	۲۱۸	۲۵/۶	۱۰۷	دختر	۵
۰/۰۱	۳	۱۰/۵۸	۱۹/۵	۸۵	۱۹/۵	۱۶۶	۲۳/۱	۱۹۳	۲۶/۶	۱۱۳	پسر	
۰/۰۱	۳	۶/۹۱	۹/۸	۴۴	۱۱/۵	۱۰۰	۱۱/۵	۱۲۳	۱۵/۳	۶۴	دختر	۶
۰/۰۱	۳	۹/۷۶	۱۵/۴	۶۷	۲۱	۱۷۹	۱۹	۱۵۹	۲۳/۳	۹۹	پسر	
۰/۰۰۱	۳	۴۱/۳۷	۴۹/۱	۲۲۱	۴۸/۶	۴۲۲	۴۶/۸	۵۰۲	۳۱/۱	۱۳۰	دختر	۷
۰/۰۰۱	۳	۳۱/۲۵	۴۰/۱	۱۷۵	۴۶	۳۹۲	۳۸/۲	۳۱۹	۳۰/۱	۱۲۸	پسر	
۰/۰۰۱	۳	۱۶/۲۷	۸/۷	۳۹	۱۴/۴	۱۲۵	۱۳/۸	۱۴۸	۱۷/۹	۷۵	دختر	۸
۰/۰۰۱	۳	۱۴/۹۹	۱۹/۳	۸۴	۲۱	۱۷۹	۲۶/۸	۲۲۴	۲۶/۸	۱۱۴	پسر	

۰/۰۰۱	۳	۲۸/۴۱	۲۵/۲	۲۳۵	۴۶/۶	۴۰۵	۴۱/۶	۴۴۶	۳۵/۹	۱۵۰	دختر	داستان‌های پلیسی	۹
۰/۰۰۱	۳	۲۲/۶۴	۵۳/۴	۲۳۳	۵۱/۸	۴۴۱	۴۶/۷	۳۹۰	۳۹/۵	۱۶۸	پسر	و ماجراجویی	
۰/۰۰۱	۳	۱۰/۲۶	۲۶/۴	۱۱۹	۳۲/۲	۲۸۰	۳۴/۵	۳۷۰	۳۴/۴	۱۴۴	دختر	بهداشت روانی	۱۰
۰/۰۰۱	۳	۷/۹۵	۱۹/۵	۸۵	۲۱/۴	۱۸۲	۲۶/۶	۲۱۴	۲۴/۲	۱۰۳	پسر		
۰/۰۰۱	۳	۸۱/۸۶	۶۵/۶	۲۹۵	۶۸/۵	۵۹۵	۶۵/۶	۷۰۳	۴۳/۸	۱۸۳	دختر	رمان و داستان‌های	۱۱
۰/۰۰۱	۳	۱۶/۵۵	۴۲/۲	۱۸۴	۴۸/۱	۴۱۰	۴۷/۸	۳۹۹	۳۷/۶	۱۶۰	پسر	عشقی	
-	۳	۱/۷۱	۱۷/۱	۷۷	۱۷/۵	۱۵۲	۱۸/۵	۱۹۸	۲۰/۱	۸۴	دختر	مسائل تکنولوژی	۱۲
۰/۰۰۱	۳	۱۰/۸۷	۳۱/۲	۱۳۶	۳۷/۸	۳۲۲	۳۷	۳۰۹	۴۱/۹	۱۷۸	پسر	یا فناوری	
-	۳	۳/۰۱	۲۳/۸	۱۰۷	۲۵/۴	۲۲۱	۲۷/۱	۲۹۱	۲۸/۲	۱۱۸	دختر	اطلاعات تاریخی	۱۳
۰/۰۰۵	۳	۴/۴۱	۳۹/۲	۱۷۱	۳۳/۳	۲۸۴	۳۵	۲۹۲	۳۶	۱۵۳	پسر		
-	۳	۲/۰۰۷	۴۳/۶	۱۹۶	۴۳/۷	۳۸۰	۴۵/۵	۴۸۸	۴۷/۴	۱۹۸	دختر	اطلاعات شغلی	۱۴
۰/۰۰۵	۳	۴/۰۵	۴۴	۱۹۲	۴۹/۲	۴۱۹	۴۹/۱	۴۱۰	۴۶/۴	۱۹۷	پسر		
۰/۰۰۱	۳	۴۴/۸۳	۳۵/۸	۱۶۱	۴۲/۶	۳۷۰	۴۴/۷	۴۷۹	۲۷	۱۱۳	دختر	مسائل هنری	۱۵
۰/۰۰۱	۳	۹/۰۱	۲۲/۷	۹۹	۲۵	۲۱۳	۲۱/۲	۱۷۷	۱۷/۹	۷۶	پسر		
۰/۰۰۱	۳	۱۶/۷۲	۱۲	۵۴	۱۲/۴	۱۰۸	۱۲/۷	۱۳۶	۱۹/۹	۸۳	دختر	مسائل بین‌المللی	۱۶
۰/۰۰۱	۳	۱۳/۸۶	۱۶/۳	۷۱	۱۸/۸	۱۶۰	۱۹/۶	۱۶۴	۲۵/۹	۱۱۰	پسر		
۰/۰۰۱	۳	۵۹/۸۸	۵۴	۲۴۳	۶۴	۵۵۶	۶۲/۸	۶۷۳	۴۳/۸	۱۸۳	دختر	روابط دختر و پسر	۱۷
۰/۰۰۱	۳	۲۲/۷۷	۵۴/۸	۲۳۹	۶۶/۱	۵۶۳	۶۴/۲	۵۳۶	۵۶/۵	۲۴۰	پسر	و مسائل ازدواج	
۰/۰۰۱	۳	۳۰/۹۲	۴۳/۶	۱۹۶	۵۴/۵	۴۷۴	۵۴/۸	۵۸۷	۴۳/۱	۱۸۰	دختر	روابط خانوادگی	۱۸
۰/۰۰۵	۳	۴/۹۴	۳۶/۵	۱۵۹	۳۸/۷	۳۳۰	۴۰/۱	۳۳۵	۳۴/۱	۱۴۵	پسر		
۰/۰۰۱	۳	۲۲/۶۱	۴۴/۹	۲۰۲	۴۳/۴	۳۷۷	۴۰/۹	۴۳۸	۳۰/۹	۱۲۹	دختر	انواع بازی‌های	۱۹
۰/۰۰۱	۳	۵۴/۴۳	۵۸/۹	۲۵۷	۵۴/۳	۴۶۲	۴۸/۶	۴۰۶	۳۵/۵	۱۵۱	پسر	فکری و سرگرمی‌ها	

با توجه به جدول ۳، آزمون مجذور خنی، معناداری تفاوت دو جنس را در مطالعه کتاب‌های غیردرسی نشان داده است؛ به‌جز زمینه‌های اطلاعات دینی، مسائل فناوری، اطلاعات تاریخی و اطلاعات شغلی، در بقیه زمینه‌ها، نیاز دانش‌آموزان دختر به مطالعه کتاب‌های غیردرسی در پایه‌های مختلف تحصیلی، تفاوت معنادار دارد و در مورد پسران نیز به‌جز زمینه‌های سلامت و بهداشت جسمانی و مسائل اجتماعی، در بقیه زمینه‌ها تفاوت معنادار است.

سؤال پژوهشی ۴: آیا میان نیاز دختران و پسران به مطالعه کتاب‌های غیردرسی در زمینه‌های

گوناگون تفاوت وجود دارد؟

برای پاسخ‌دهی به این سؤال پژوهشی، تعداد و درصد علاقه‌ای که دانش‌آموزان دختر و پسر به زمینه‌های مطالعاتی ابراز کرده‌اند، با استفاده از آزمون مجذور خی مورد بررسی قرار گرفت؛ نتایج این بررسی، در جدول شماره ۴ تنظیم شده است.

جدول شماره ۴. توزیع دانش‌آموزانی که زمینه‌های ۱۹ گانه را مطالعه کرده‌اند

$N = 5357$

سطح معناداری	df درجه آزادی	خی دو	پسر		دختر		زمینه‌ها	ردیف
			درصد	تعداد	درصد	تعداد		
-	۱	۱/۴۸	۳۵/۶	۹۰۸	۳۷/۲	۱۰۴۶	سلامت و بهداشت جسمانی	۱
۰/۰۵	۱	۵/۷۰	۴۹/۳	۱۲۵۶	۴۶	۱۲۹۳	اطلاعات دینی و مذهبی	۲
۰/۰۰۱	۱	۱۰/۳۵	۵۰	۱۲۷۴	۴۵/۶	۱۲۸۱	اطلاعات علمی	۳
۰/۰۰۱	۱	۱۳/۵۰	۲۴/۵	۶۲۴	۲۸/۹	۸۱۳	مسائل اجتماعی	۴
-	۱	۰/۳۲	۲۱/۹	۵۷۷	۲۰/۸	۵۸۳	اطلاعات فرهنگی	۵
۰/۰۰۱	۱	۶۴/۹۳	۱۹/۸	۵۰۴	۱۱/۸	۳۳۱	مسائل اقتصادی	۶
۰/۰۰۱	۱	۱۷/۰۸	۸۹/۸	۱۰۱۴	۴۵/۴	۱۲۷۵	گذراندن اوقات فراغت	۷
۰/۰۰۱	۱	۸۵/۴۸	۲۳/۶	۶۰۱	۱۳/۸	۳۸۷	مسائل سیاسی	۸
۰/۰۱	۱	۱۰/۱۷	۴۸/۴	۱۲۳۲	۴۴	۱۲۳۶	داستان‌های پلیسی و ماجراجویی	۹
۰/۰۰۱	۱	۶۰/۹۳	۲۲/۹	۵۸۴	۳۲/۵	۹۱۳	بهداشت روانی	۱۰
۰/۰۰۱	۱	۱۷۴/۱۸	۴۵/۳	۱۱۵۳	۶۳/۲	۱۷۷۹	رمان و داستان‌های عشقی	۱۱
۰/۰۰۱	۱	۲۴۱/۰۴	۳۷/۱	۹۴۲	۱۸/۲	۵۱۱	مسائل تکنولوژی یا فناوری	۱۲
۰/۰۰۱	۱	۵۱/۶۶	۳۵/۳	۹۰۰	۲۶/۲	۷۳۷	اطلاعات تاریخی	۱۳
۰/۰۵	۱	۴/۴۴	۴۷/۸	۱۲۱۸	۴۴/۹	۱۲۶۲	اطلاعات شغلی	۱۴
۰/۰۰۱	۱	۱۹۶/۲۵	۲۲/۲	۵۶۵	۴۰	۱۱۲۳	مسائل هنری	۱۵
۰/۰۰۱	۱	۳۷/۸۸	۱۹/۸	۵۰۵	۱۳/۶	۳۸۱	مسائل بین‌المللی	۱۶
۰/۰۵	۱	۵/۰۶	۶۱/۹	۱۵۷۸	۵۸/۹	۱۶۵۵	روابط دختر و پسر و مسائل ازدواج	۱۷
۰/۰۰۱	۱	۹۳/۰۶	۳۸	۹۶۹	۵۱/۲	۱۴۳۷	روابط خانوادگی	۱۸
۰/۰۰۱	۱	۴۶/۶۵	۵۰/۱	۱۲۷۶	۴۰/۸	۱۱۴۶	انواع بازی‌های فکری سرگرمی‌ها	۱۹

با توجه به جدول ۴، آزمون مجذور خی، برای مقایسه نیاز دختران و پسران به مطالعه کتاب‌های غیردرسی در ارتباط با زمینه‌های مطرح شده، انجام گرفت و این آزمون معناداری تفاوت نیازهای دانش‌آموزان دختر و پسر را نشان داد. به‌جز زمینه‌های سلامت و بهداشت جسمانی و اطلاعات

فرهنگی، در بقیه زمینه‌ها میان علاقه دانش‌آموزان دختر و پسر تفاوت معنادار وجود دارد. بالاترین درصد علاقه دانش‌آموزان دختر به رمان و داستان‌های عشقی (۶۳ درصد) و بالاترین درصد علاقه دانش‌آموزان پسر به زمینه روابط دختر و پسر و مسائل ازدواج (۶۲ درصد) است.

بحث و نتیجه‌گیری:

بررسی، تجزیه و تحلیل و مطالعه نتایج پژوهش‌های مرتبطی که در پیشینه تحقیق وجود دارد، نتایج زیر را به دست می‌دهد:

الف - نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل کمی

زمینه‌هایی که دانش‌آموزان در طول یک سال تحصیلی مطالعه کردند، به ترتیب شامل مطالبی درباره روابط دختر و پسر و مسائل ازدواج، رمان و داستان‌های عشقی، اطلاعات دینی و مذهبی، اطلاعات علمی، اطلاعات شغلی، داستان‌های پلیسی و ماجراجویی، انواع بازی‌های فکری و سرگرمی‌ها، روابط خانوادگی، گذراندن اوقات فراغت، سلامت و بهداشت جسمانی، مسائل هنری، اطلاعات تاریخی، بهداشت روانی، مسائل تکنولوژی و فناوری، مسائل اجتماعی، اطلاعات فرهنگی، مسائل سیاسی، مسائل بین‌المللی و مسائل اقتصادی است.

دانش‌آموزان دوره متوسطه در سنین نوجوانی هستند و در این دوره، مسائل جنسی شدت می‌یابد؛ به همین دلیل مطالعه درباره زمینه‌هایی چون روابط دختر و پسر و مسائل ازدواج یا رمان و داستان‌های عشقی، برایشان اولویت دارد تا از این راه اطلاعات بیشتری در این زمینه‌ها به دست آورند.

راس و چلتون (۲۰۰۱) در بررسی خود درباره علل علاقه خوانندگان علاقمند، پنج مرحله را متذکر شده‌اند که عبارتند از: نوع تجربه‌ای که برای خواندن مورد نظر است، منابع مورد استفاده برای پیدا کردن کتاب‌های جدید، عناصر کتاب، سر نخ‌هایی درباره خود کتاب و میزان زمان و هزینه مالی برای دسترسی به کتاب. البته کروی (۲۰۰۲) در پژوهش خود با عنوان «برنامه شتاب‌دهنده خواننده» به این نتیجه رسید که دانش‌آموزان بر مبنای علاقه خود مطالعه نمی‌کنند، بلکه مطالعه آنان برای کسب جوایز بیرونی است.

دختران پایه‌های پیش‌دانشگاهی، سوم، دوم و اول زمینه‌های اطلاعات دینی، مسائل تکنولوژی یا فناوری، اطلاعات تاریخی و شغلی را به‌طور یکسان مطالعه کرده‌اند، اما زمینه‌های دیگر (۱۶ زمینه) را به‌طور متفاوت مورد مطالعه قرار داده‌اند. کوش و وات کینز (۱۹۹۶) نیز در پژوهش خود

تفاوت ناچیزی را از نظر مطالعه در پایه‌های درسی گزارش کرده‌اند؛ اما دختران نسبت به پسران تمایل قابل ملاحظه‌تری به متون غیردرسی ابراز کرده‌اند.

پسران پایه‌های پیش‌دانشگاهی، سوم، دوم و اول، زمینه سلامت و بهداشت جسمانی را به‌طور یکسان مطالعه کرده‌اند، اما زمینه‌های دیگر (۱۸ زمینه) را به‌طور متفاوت مورد مطالعه قرار داده‌اند. بلیر و سنفور (۲۰۰۲) در رابطه با خواندن و نوشتن پسران، دلایلی مانند علاقه شخصی، عمل، موفقیت، سرگرمی و هدفمندی را مطرح کرده‌اند.

ب- نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل کیفی

دانش‌آموزان در مصاحبه، دلایل مطالعه نکردن خود را به ترتیب اولویت، کمبود وقت، حجم زیاد کتاب‌های درسی و سنگین بودن برنامه درسی برشمرده‌اند. این نظر با یکی از یافته‌های پژوهشی صبایی (۱۳۸۱) که در آن اظهار می‌دارد، حجم زیاد کتب درسی به میزان خیلی زیاد در کاهش انگیزه دانش‌آموزان دوره متوسطه به مطالعه کتب غیردرسی تأثیر دارد، هماهنگ است.

دلیل بعدی در مورد مطالعه غیردرسی دانش‌آموزان نداشتن انگیزه، اولویت دادن به مسائل کنکور و به خصوص رفتن به کلاس کنکور و کسب مهارت برای تست زدن بیان شده است. این نتیجه با یکی از نتایج تحقیق صبایی (۱۳۸۱) که در آن اظهار می‌دارد اصرار بیش از حد والدین به قبولی دانش‌آموزان در کنکور، موجب کاهش انگیزه دانش‌آموزان به مطالعه کتاب‌های غیردرسی می‌شود، هماهنگ است.

دانش‌آموزان دلایل دیگری را برای مطالعه نکردن برشمرده‌اند؛ از آن جمله گرانی کتاب‌های چاپ جدید و دشواری دسترسی به این نوع کتاب‌ها در کتابخانه‌های عمومی و مدارس، علاقه به بازی‌ها و سرگرمی‌های متنوع رایانه‌ای و یا بازی با گروه‌های همسال، کمبود کتاب و کتابخانه‌ای که بتوان در سالن مطالعه آن استقرار داشت و نیز مجهز نبودن این مکان‌ها، کار کردن در منزل برای دختران و کار کردن در بیرون برای پسران به موازات تحصیل و علاقه به دیدن فیلم‌های تلویزیونی و سینمایی.

استفاده زیاد از تماشای تلویزیون تأثیر منفی بر عملکرد دانش‌آموزان دارد؛ کالداس و بانکسون (۱۹۹۹) گزارش کرده‌اند، وقتی به تماشای تلویزیون تمرکز می‌شود، تأثیر منفی بر عملکرد دانش‌آموزان در مدرسه دارد، زیرا می‌توان این زمان را به شکل سودمندتری به درس خواندن پرداخت. اما رازل (۲۰۰۱) اظهار می‌دارد رابطه میان تماشای تلویزیون با پیشرفت علمی

به سن دانش آموز بستگی دارد؛ او ارتباطی مبنی بر تماشای تلویزیون با پیشرفت علمی را برای گروه سنی ۱۷-۱۰ بسیار منفی بر می‌شمارد، در حالی که میلک (۱۹۹۴) معتقد است پیوند ضعیفی مبنی بر تماشای تلویزیون با پیشرفت علمی وجود دارد، یعنی دانش‌آموزانی که تلویزیون تماشا نمی‌کردند، همان دانش‌آموزانی نبودند که به پیشرفت عالی دست یافتند. دانش‌آموزان موفق تا ۱۰ ساعت در هفته تلویزیون تماشا می‌کردند.

میلک (۱۹۹۴) درباره برنامه مطالعاتی وزارت آموزش و پرورش آمریکا بررسی دیگری را مرور کرد که به تأثیر تلویزیون بر پیشرفت شناختی می‌پردازد. این بررسی هیچ مدرکی دال بر پیشرفت قهقراپی تلویزیون نشان نداد، یعنی دانش‌آموزان می‌توانند از تلویزیون سود ببرند به شرط آنکه زمان تماشا را محدود کنند.

دانش‌آموزان به کتاب‌هایی که با نیازهای رشدی و سنی نوجوانان هماهنگ باشد، علاقه نشان می‌دهند. این نیازها در دانش‌آموزان نوجوانی که در دوره دبیرستان تحصیل می‌کنند، اهمیت خاصی دارد. در این رابطه سوارتز و هندریکس (۲۰۰۲) اظهار می‌دارند دانش‌آموزانی که نیازهای خاص دارند، همان نوع کتاب‌هایی را دوست دارند که سایر دانش‌آموزان به آن علاقمند هستند. باید به آنان اجازه داد تا کتاب‌های مورد نظرشان را خودشان برای مطالعه تغنی انتخاب کنند. این دسته از دانش‌آموزان، خود انتخابی را طوری آشکار می‌کنند که تأثیر مثبتی در فراگیری آنان و تبدیل شدنشان به خوانندگان دائمی دارد.

بر اساس این مطالعات، عواملی که دانش‌آموزان برای انتخاب کتاب مطرح کرده‌اند، شامل موضوع و عنوان کتاب، مؤلف، سبک نویسنده، نوع جلد، تصاویر، شخصیت‌ها و خلاصه پشت جلد است. در واقع دانش‌آموزانی که نیازهای خاصی دارند، همین عوامل را مورد استفاده قرار می‌دهند.

محققان به معلمان توصیه می‌کنند در مورد چگونگی انتخاب کتاب به دانش‌آموزان آموزش دهند. در این راستا احمدی (۱۳۷۵) اظهار می‌دارد نظام آموزشی کشور در گسترش سطح فرهنگ مطالعه جامعه مؤثر است. مریان و خانواده‌ها باید از کودکی فرهنگ مطالعه را در کودک ایجاد کنند تا همراه با رشد او مطالعه‌اش استمرار یابد. از این رو لازم است تا تغییرات بنیادی در شیوه تدریس معلمان، تألیف کتب درسی، نظام ارزشیابی تحصیلی، تشکیل کتابخانه‌های مجهز به کتاب، مجلات و روزنامه‌های گوناگون، برنامه‌ریزی برای شرکت دانش‌آموزان در مسابقات

علمی داخل و خارج از آموزشگاه، جزء فعالیت‌های مهم نظام آموزشی شود.

دانش‌آموزان در دوره متوسطه نسبت به دوره‌های پیش، بیشتر به آینده زندگی و شغل خود توجه می‌کنند، بنابراین می‌کوشند کتاب‌هایی در این زمینه را بیشتر مطالعه کنند. آموندسون، بورگن و تنج (۱۹۹۵) در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند که هر چه جوانان به پایان دوره متوسطه نزدیک می‌شوند، با چالش‌هایی در زمینه‌های افسردگی، عزت نفس، نگرانی‌هایی در مورد نیاز به پول، فقدان حمایت خانوادگی و دیگر مشکلات عمومی گذار، روبه‌رو می‌شوند. در این هنگام آنان به مشاوره شغلی نیاز دارند؛ مشاوره‌ای که با نیازهای رشدی جوانان، تأثیر تغییرات اجتماعی، اقتصادی و پایه‌گذاری راهبردهای مداخله برای صلاحیت شخصی و شغلی همراه باشد.

پیشنهادات

- با جمع‌بندی مطالعات کمی و کیفی این تحقیق، می‌توان پیشنهادات زیر ارائه کرد:
  - ۱- توصیه می‌شود وزارت آموزش و پرورش در پخش کتاب‌های غیردرسی مدارس اولویت‌هایی که فهرست آنها در این پژوهش ارائه شده است را مورد توجه قرار دهد.
  - ۲- کتاب‌هایی که دانش‌آموزان کمتر می‌خوانند و از کتاب‌هایی که درصد بیشتر دانش‌آموزان به آن ابراز علاقه کرده‌اند تعداد بیشتری تهیه شود.
  - ۳- کتابخانه‌های مدارس به کتاب‌های جدید غیردرسی مجهز شود.
  - ۴- میان مدارس نوعی ارتباط و مبادله کتاب برقرار شود تا دانش‌آموزان مدارس مجاور بتوانند از کتاب‌های بیشتر و متنوع‌تری استفاده کنند.
  - ۵- مدارس اهمیت مطالعه را با شیوه‌های گوناگون مانند سخنرانی سر صف، گذاشتن مسابقه کتابخوانی و شنیدن سخنرانی صاحب نظران، برای دانش‌آموزان روشن کنند.
  - ۶- خانواده‌ها را در کلاس‌های آموزش خانواده، با نیازهای رشدی نوجوانان و کتاب‌های مربوط در این زمینه آشنا کنند تا اولیاء تشویق شوند این نوع کتاب‌ها را برای فرزندانشان تهیه کنند.
  - ۷- پیشنهاد می‌شود محققان در زمینه مطالعات غیردرسی دانش‌آموزان تحقیقات بیشتری انجام دهند.

منابع:

- احمدی، جمشید (۱۳۷۵). شیوه‌های درست مطالعه، گوش دادن و یادداشت برداری، مجله جامعه سالم، شماره ۱۹.
- شاملو، سعید (۱۳۸۲). مکتب‌ها و نظریه‌ها در روان‌شناسی شخصیت، انتشارات رشد.
- صبایی، محمد تقی (۱۳۸۱). بررسی راه‌های برانگیختن دانش‌آموزان دوره متوسطه به مطالعه کتب غیردرسی در شهرستان گلپایگان.
- کردان، علی محمد (۱۳۷۵). روزنامه همشهری، ۱۲ آبان ماه.
- Amundson, Borgen and Tench (1995). *Models of Adelscent Transition ERIC Clearing house in Counseling Student Services* (ERIC / ASS)ERIC Digest .
- Blair, H. & sanford, K. (2002). *Morphing literacy: Boys reshaping their literacy practices*. Retrieved October 12, 2003, from <http://www.onlineopinion.com.au/2003/feb03/Morphing%20Literacy.doc>
- Caldas, S. J. & Bankston, C. (1999). Black and Whitetv. Race, television Viewing, and academic achievement. *Sociological Spectrum* 19 (1) PP. 39 – 61.
- Croy, S. (2002). *Technological and non – technological support aimed at increasing voluntray reading: a review of the literature*. Retrieved July 25, 2003, from <http://chiron.valdosta.edu/are/literviewVollno2.htm>
- Kush, J. C & Watkins, M. W. (1996). Long – term Stality of childrens attitudes toward reading. *Journal of Educational Research*, 89, PP. 315 – 320.
- Mielke, K. W. (1994). on the relationship between television viewing and academic achievement. *Journal of Broadcsting & Electronic Media* 38 (3) PP. 361-366.
- Razel, M. (2001). The Complex modle of Television viewing and Educational Achievement. *Journal of Educational Research* 94 (6), PP. 371- 379
- Roos, C. S & Chelton, M. K (2001). *Readers advisory: matching mood and material*, Electronic version. Library journal, 126 (2). Retrieved july 9, 2003, from Academic search premier data base citem number 4025546.
- Swartz, M., & Hendricks, C. (2000). Factors that influence the book selection of student With special needs {Electronic version}. *Journal of Adolescent & Adult Literacy*, 43 (7). Retrieved September 29, 2003 from ProQuest database.